

- *jogi* normák, kezdve a könyvtári törvényen, és befejezve egy-egy adott intézmény szervezeti és működési szabályzatán;
- *szakmai* normák, közkeletűen emlegetve: szabványok a valamennyi könyvtárban nagy számban előforduló munkafajták és műveletek egységes szabályok szerinti végzése érdekében;
- *etikai* normák a könyvtárosok egymás közötti és az olvasók relációjában alkalmazandó magatartásáról;
- *munkanormák*, amelyek meghatározott, nagy tömegben ismétlődő műveletekben elvárható teljesítményeket fejeznek ki valamiféleképpen.

Míg a lengyel könyvtárosi közvélemény az első három normafajta létezését természetesnek és indokoltnak tartja, addig a munkanormák tekintetében minimálisan a rezignáció jellemző („mit lehetni, naponta húsz könyvet kell katalogizálnom”), többségileg a szarkasztikus álláspont („naponta az olvasók százainak kell helytálló és gyors tájékoztatást nyújtanunk, hát ezt tessék normázní”).

A 60-as és 70-es években a könyvtárügyi „hivatalosság” nagy reményeket fűzött a munkanormák bevezetéséhez: a „termelékenység” jelentős növekedését várta tőlük. Az említett évtizedekben több minisztériumi utasítás is megjelent bizonyos munkafajták teljesítménynormáinak bevezetéséről. Ezek a következők voltak: katalogizálás, osztályozás, bibliográfiai leírások korrektúrája, katalógus-fejlesztés, leltározás és könyvek szerelése. Az egy- vagy néhány személyes kiskönyvtárak használatára „ömlesztett normák” készültek „től-ig”-os formában és nyilván a tapasztalati átlagok alapján (pl. évi 12–16 ezer kölcsönzés és 4–8 ezer látogatás). A normázási igyekezet ellenére azonban maradtak olyan (főként nagykönyvtári) területek, amelyek vonatkozásában nem született norma.

Ilyenek: irányítás, igazgatás, ellenőrzés, módszertan, speciális ismereteket kívánó munkálatok stb.

Elvileg, mivel nem vonta vissza őket senki, az említett utasítások ma is érvényben vannak, noha már keletkezésükkor nyilvánvaló volt: a felettebb változatos intézményi feltételek közepette a jogszabályokban meghatározott normákat „strikt” módon még a nagykönyvtárakban sem lehet bevezetni, ahol erre a jelentős volumenek és a fejlett munkamegosztás következtében a legerősebb volt a csábítás.

Köztudott egyébként, hogy időtartamban vagy darabszámban kifejezett teljesítménynormákat csak teljesen mechanikus műveleteknél lehet alkalmazni. Ilyenek azonban a „par excellence” könyvtári szaktevékenységek körében alig vannak. Ki állítaná manapság, hogy pl. a katalogizáláshoz, az osztályozáshoz nincs szükség intellektuális invencióra? Aztán: napjainkban a könyvtári technika és technológia olyan változásokon megy keresztül, hogy az utasításokban szereplő többi munkafajtának is csupán a neve maradt fenn, tartalma viszont alaposan megváltozott. Számos, korábban elképzelhetetlen munkafajta is keletkezett. Ezek elvégzése legtöbbször szellemi erőbedobást feltételez. És mindehhez ráadásul: ezekben az „átmeneti időkben” ahány könyvtár, annyiféle személyi, technikai és technológiai előfeltétel.

A cikk végkövetkeztetése: „Egyelőre nem jött el az ideje annak, hogy a könyvtárakban munkanormákat lehessen bevezetni.”

WROCLAWSKA, Maria: Normy pracy w bibliotekarstwie polskim. = Przegląd Biblioteczny, 67. köt. 4. sz. 1999. p. 311–320./

(Futala Tibor)

Könyvtári és tudományos tájékoztatási szabványosítás Lengyelországban

Lengyelországban a szabványosítást az 1993. május 3-i *szabványosítási törvény* igazította hozzá az európai „szokásokhoz”. Azóta e tevékenység egészét a *Lengyel Szabványosítási Bizottság* (Polski Komitet Normalizacyjny) és e bizottság *Hivatala* mint az előző végrehajtó szerve irányítja, speciális tennivalóit pedig – kollegiális alapon – a problémaköri albizottságok végzik el. Új vonás, hogy a továbbiakban – az illetékes főhivatalok által

elrendelt ritka kivételektől eltekintve – a szabványok alkalmazása önkéntes. A szabványtervezeteket (jelük: PrPN) előzetesen nyilvános vitára bocsátják a *Normalizacja* havi folyóirat mellékletében. E tervezetekhez két hónapon belül lehet hozzászólni. Az elfogadott szabványok PN megjelöléssel „futnak”, amit gyakran az ISO megjelölés egészít ki, dokumentálva azt, hogy e tekintetben meghatározó a lengyel igazodási készség.

A könyvtárak és a tájékoztatási intézmények érdekeltsége részint a 261. számú *mikrográfiai* és a 242. számú *információs és dokumentációs* albizottságban a legerősebb, szinte kizárólagos. (Érintőlegesen más albizottságok is foglalkoznak könyvtári-tájékoztatási szempontból figyelembe vehető szabványok készítésével.)

A mikrográfiai albizottság a mikroformák és berendezések méreteivel és jellemzőivel, a mikrodokumentumok használatával, a szakterminológiával és a mikrofilmzés jogi kérdéseivel foglalkozik. E terület szabványosításának intézésével egyfelől az *optikai*, az *irodatechnikai* és az *információs-dokumentációs* albizottsággal kooperál. Nemzetközi partnere az ISO/TC 171. Jelenleg 37 mikrográfiai norma hatályos, és 5–6 újabb szabvány van előkészületben.

Az információs és dokumentációs albizottság hatáskörébe a dokumentumok szerkezetével, identifikálásával és leírásával, a kódolással, az átírással, az információkereső nyelvekkel, a dokumentumok megőrzésével és a számítógépek könyvtári-információs alkalmazásával kapcsolatos kérdések

szabványosítása tartozik. Az albizottság képvisleti összetétele megfelel e tág hatáskörnek: benne a nemzeti könyvtár és a vezető könyvtárak és információs központok, valamint a rokon területeken működő intézmények képviseltetik magukat. Az albizottság eddig az ISBN, a folytatólagos dokumentumok leírása, a címlap elemei, országcódok, a csereformátum, a matematikai jelek használata a csereformátumban szabványt fogadta el. Tervezet formájában található az ISMN, az elektronikus dokumentumok leírása, a nyelvi kódok, az ISSN, valamint három, a mikrográfiai albizottsággal közös technológiai szabvány.

A kulturális és művészetügyi miniszter eddig csak az ISBN alkalmazását tette kötelezővé, és arra készül, hogy ugyanezt tegye a várható ISSN szabvánnyal. Megjegyzendő még: a régi rendszerben született szabványok mindaddig érvényesek maradnak, ameddig új szabvány nem váltja fel őket.

/DZIOSA, Natalia: Normalizacja w zakresie informacji naukowej i bibliotekarstwa. = Bibliotekarz, 4. sz. 2000. p. 19–21./

(Futala Tibor)

A nyelv az olvasószolgálati könyvtárosok munkaeszköze

A szakirodalomban viszonylag ritkán vetődik fel, hogy az olvasószolgálati munkában milyen sok múlik a munkatársak nyelvhasználatán. Az olvasók, akár megtervezett rendezvényeken találkoznak a könyvtár személyzetével, akár – s ez a túlnyomó rész – spontán módon az egyéni könyvtárhasználat velejárójaként, először nem is annyira a könyvtárosi közlések tartalmán, mint inkább formáján keresztül éreznek rá az elindult kommunikáció érdemi vagy nem érdemi voltára, arra, hogy egyáltalán hasznos vagy kellemes lehet-e számukra a beszédbe elegyedés.

Az olvasóval való nyelvi kommunikáció egyfelől a könyvtáros nyelvtanilag gáncstalan közlésmódjától függ. A nyelvi normák megsértése, a helytelen hangsúlyozás a beszélgetőpartnerben kínos benyomásokat kelt vagy kelthet. Ez nem jelenti azt, hogy a könyvtáros – módjával – ne élhetne nyelvjárási fordulatokkal, amelyek szerencsésen színesítik a meghatározó módon az irodalmi nyelvvél alapvetően kvadráló beszédét. Kerülni kell viszont az olvasó által nem ismert szakzsargont, aminek

hallatán beszélgetőpartnerünk elbizonytalanodik, vagy éppen megfordítva: mélyen megveti az ilyen kollégát.

A nyelvi kommunikáció sikeres viteléhez másfelől a nyelvhasználati kedvesség járul hozzá. Ha a könyvtárosnak, ami igencsak gyakran megesik, az olvasó számára „nemszeretem” dolgokat kell mondanania, kerülje az olyan ráförmedéseket, mint amilyen pl.: „ezt a művet nem kölcsönözheti ki”, „roszszul töltötte ki a kártyát”, azért nem kapta meg, amit keresett” stb. Ehelyett a könyvtáros a közlést – közbevetett fordulatok alkalmazásával – tegye „redundánsabbá”, olyanná, ami nem hat már-már kérdőre vonásként, fenyegetésként. És persze: ezt a megszelídített közlést is modulált hangon kell előadni.

/ALTUHOVA, G.: Reč' kak instrument professii. = Biblioteka, 5. sz. 2000. p. 65–67./

(Futala Tibor)